

Феннич В.П. Перспективи заочного провадження по судовим справам в цивільному судочинстві України. *Стан, проблеми та перспективи інтеграції України у європейський освітній і науковий простір*: Матеріали XI міжнародної наукової конференції 12-15 квітня 2005 р. Ужгород (Україна) – Сніна (Словаччина) / Упорядкування Х.М, Олексика. Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2005. С. 116-125.

Перспективи заочного провадження по судовим справам в цивільному судочинстві України

Судово-правова реформа, яка проводиться в Україні на даний момент зумовлена багатьма чинниками, одним з яких є створення оптимальних правових інститутів для ефективного захисту суб'єктивних прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб в сфері приватного права. В цілому, даний напрямок роботи зводиться до побудови такої нормативної моделі цивільного процесу, який би забезпечував правильне та своєчасне вирішення цивільних справ – адже це є основним завданням цивільного судочинства.

Прийняття нового Цивільно-процесуального кодексу України (ЦПК України) в березні 2004 року започаткувало багато нововведень в цивільному процесі, доцільність яких, на думку законодавця, не викликає сумніву.

Одним з таких нововведень стало запровадження заочного порядку вирішення цивільних справ. Мета яка при цьому переслідувалася зумовлена завданнями цивільного судочинства – прискорити розгляд цивільної справи чим гарантується оперативний захист суб'єктивних прав та законних інтересів. Крім того, заочне вирішення цивільних справ розцінюється як спрощена форма цивільного судочинства, оскільки на відміну від звичайного порядку розгляду приватноправових спорів йому не притаманна загальноприйнята цивільно-процесуальна форма. Наскільки це відповідає дійсному стану речей як раз і необхідно вяснити.

Таким чином, метою наукового дослідження, яку поставив перед собою автор є вяснення доцільності існування інституту заочного провадження в цивільному судочинстві України. Для цього необхідно дати відповідь на два основні питання: чи дійсно заочне судочинство є прискореною та спрощеною формою розгляду цивільних справ.

Цією проблемою в Україні займалася невелика кількість науковців та практиків. Це пов'язано, скоріш за все з тим, що новий ЦПК України ще не введений в дію, а тому питання застосування норм заочного судочинства поки що залишається в теоретичній площині. Серед таких робіт варто виділити працю Луспеніка Д.Д. “Застосування новел ЦК та ЦПК України в судовій практиці”. – Харків, 2005. Дана праця являє собою збірку наукових статей, де одна з них присвячена аналізу заочного судочинства за положенням нового ЦПК України. Автор дає узагальнений аналіз заочного провадження: показує цілі запровадження заочного судочинства, умови ухвалення заочного рішення по справі, порядок заочного розгляду справи, роль суду при її вирішенні та процедуру перевірки обґрунтованості та законності заочного рішення. В цілому

автор не відкидає доцільності в заочному порядку вирішення справ, але разом з тим показує на певні недоліки, які були допущені при конструюванні цього процесуального інституту.

Більш розгорнутий аналіз природи заочного судочинства даний в працях російських науковців, адже все-таки даний вид розгляду цивільних справ в них був започаткований ще з 1995 року. Саме тому ними напрацьований доволі об'ємний теоретичний матеріал по природі заочного провадження, проаналізовані норми процесуального законодавства та судової практики.¹

Вцілому, більшість російських науковців та практиків, які займаються проблемами заочного провадження виступають за збереження цього порядку вирішення приватних спорів і тільки незначна частина виступає проти, пояснюючи свою позицію тим, що даний інститут не виправдав покладених на нього завдань.²

Для того, щоби розібратися наскільки є ефективним заочне судочинство в Україні варто дати певну характеристику інституту заочного провадження для того, щоб уявити його правову природу і, відштовхуючись від цього, виявити аргументи за чи проти його доцільності.

На відміну від звичайного позовного порядку розгляду справи заочний процес має місце в тому випадку, коли сторона відповідача не з'явилася в судові засідання за неповажної причини, хоча була належним чином поінформована про час та місце проведення судового засідання у справі й не направила суду клопотання про розгляд справи у її відсутності. Крім того, для заочного вирішення справи необхідно отримати згоду сторони позивача (причина цього стане зрозумілою нижче).

З цього випливає, що для проведення заочного провадження у справі необхідно мати в наявності п'ять умов: неявка відповідача; належне інформування відповідача про час та місце судового розгляду; відсутність у відповідача поважних причин неявки в судові засідання; згода позивача на заочне вирішення справи; відсутність клопотання відповідача про розгляд справи у його відсутності.³ Всі ці умови зафіксовані в статті 224 ЦПК України і для проведення заочного провадження у справі повинні бути наявними у сукупності.

Отже, як видно, інститут заочного вирішення цивільної справи був введений для того, щоб не дати відповідачу можливість зловживати своїми процесуальними правами і, як наслідок, не допустити затягування вирішення справи через відкладення її розгляду.

Разом з тим, постає логічним запитання: чим же тоді відрізняється заочне провадження, яке зафіксоване в новому ЦПК України від розгляду справи у відсутності сторони, що є передбачено старим ЦПК України (ст.172)? Саме ось тут і проявляється особливість заочного розгляду цивільної справи: у

¹ Уткина И.В. Заочное решение в гражданском процессе. – М.: Городец-издат, 2003.; Черных И.И. Заочное производство в гражданском процессе. – М.: Городец, 2000.; Гражданский процесс: Учебник / Под ред. Треушников М.К. – М., 2001. и др.

² Жуйков В.М. Проблемы гражданского процессуального права. – М., 2001. – С.63-64.

³ Лусеник Д.Д. Заочне рішення: його цілі, процедура, проблеми та шляхи їх вирішення / Застосування новел ЦК і ЦПК України в судовій практиці. – Харків, 2005. – С.319-320.

відповідача, який не явився в судове засідання, що потягло за собою заочне вирішення справи, поряд з традиційними способами оскарження судового рішення – апеляційного та касаційного, з'являється ще одна можливість перевірити заочне рішення шляхом подання заяви про перегляд даного рішення судом, який його виніс (ст.228 ЦПК України). Ця заява може бути задоволена тільки при наявності двох умов: відповідач повинен довести за допомогою доказів, що неявка була зумовлена поважними причинами і його вступ в справу істотно вплинув би на її вирішення (ч. 1 ст.232 ЦПК України). Процесуальним наслідком задоволення такої заяви є скасування заочного рішення та розгляд справи у звичайному порядку (ч.3 ст.231 ЦПК України). Незадоволення заяви про перегляд заочного рішення не позбавляє відповідача права на його апеляційне та касаційне оскарження (ч.4 ст.231 ЦПК України).

Отже, це є першою особливістю заочного провадження по цивільним справам на відміну від попереднього їх розгляду у відсутності сторони процесу – наявність додаткового способу перегляду заочного рішення у справі, який нехарактерний для звичайного провадження.⁴

Інша відмінність є очевидною. Заочне провадження можливе тільки при неявці сторони відповідача, в той час як розгляд справи у відсутності сторони процесу за ЦПК України 1963 року має місце також і при неявці позивача.

Таким чином, заочний порядок вирішення цивільних справ на відміну від їх розгляду у відсутності сторони за старим ЦПК України відрізняється процесуальним наслідком – винесення заочного рішення, яке можна піддати перевірці не традиційним способом та суб'єктивним складом, який формує умови заочного провадження.

Вже з вище наведеного видно, що прискорений розгляд цивільних справ в порядку заочного судочинства може обернутися на доволі затяжний процес, якщо клопотання відповідача про скасування заочного рішення тим судом, що його виніс буде задоволено – адже судовий розгляд справи тоді починається по-новому. Саме тому, отримання згоди позивача на заочне провадження дає йому можливість швидше захистити свої інтереси, але тим не менше така виграшна позиція може бути оманливою. Позивачу можуть бути не відомі поважні причини неявки відповідача, наявність яких може бути підставою для відміни заочного рішення у справі, що приведе до її розгляду в загальному порядку. Тому позивач, даючи згоду на заочне провадження у справі, повинен бути впевнений хоча б в правильності своєї позиції, законності та обґрунтованості своїх вимог, наявності неспростовних доказів, що не дасть змоги задовольнити клопотання відповідача про перегляд заочного рішення. Але не слід забувати, що позивач є зацікавленим у вирішенні справи і тому його судження щодо впевненості своєї позиції та виграшності справи можуть бути суб'єктивними.

А тепер подивимося наскільки заочне провадження виступає спрощеною формою цивільного судочинства про що вище вже було згадано. Спрощені процедури розгляду цивільної справи будуть не тільки полегшувати захист суб'єктивних прав та законних інтересів, але в кінцевому результаті впливати і

⁴ Уткина И.В. Заочное решение в гражданском процессе. – М., 2003. – С.154-167.

на час розгляду справи. Саме оперативність та спрощеність процедури вирішення цивільних справ були тими причинами, які привели до появи цілого процесуального інституту – заочного судочинства.

Для відповіді на поставлене завдання варто порівняти структуру цивільного процесу при звичайному та заочному провадженні, що дасть можливість оцінити, які стадії цивільного процесу притаманні заочному судочинству. Крім того необхідно охарактеризувати особливий порядок розгляду справи в заочному провадженні. В підсумку це дасть можливість оцінити чи дійсно заочний процес виступає спрощеною формою судочинства і наскільки.

Цивільний процес полюбій справі проходить декілька етапів, що називаються стадіями процесу. Під стадіями цивільного процесу слід розуміти сукупність ряду процесуальних дій, що поєднанні відповідною процесуальною метою (переведення приватного спору на офіційний рівень, створення належних умов для своєчасного та правильного розгляду справи в судовому засіданні, вирішення спору про право тощо). Виходячи з процесуальної мети можна виділити п'ять стадій цивільного процесу: порушення справи, її досудова підготовка, судовий розгляд цивільної справи, стадія перегляду судових постанов та їх виконання в примусовому порядку.⁵

Якщо аналізувати цивільно-процесуальні норми, які регламентують заочне судочинство, то видно, що йому характерні всі дані п'ять стадій, які проявляються також і при звичайному розгляді справи.

Стадія порушення цивільної справи та її підготовка заочному судочинству притаманна, тому що питання про проведення заочного вирішення справи вирішується тільки на стадії її судового розгляду (ч.1 ст.224 ЦПК України).

Стадія судового розгляду справи, яка є ключовою стадією цивільного процесу, бо в її рамках і вирішується цивільна справа, також характерна для заочного провадження. Такий висновок можна зробити по одній причині: неявка відповідача в судові засідання не звільняє суд від виконання свого основного обов'язку по вирішенні спору про право через дослідження доказів та встановлення обставин справи. Отже, в заочному судочинстві рішення приймається на підставі розгляду справи по суті, тобто воно ґрунтується на обставинах справи, які перевірялися за допомогою доказів (ст.226 ЦПК України).

Заочне рішення, як і звичайне, яке винесено за участі обох сторін процесу може бути піддано апеляційному та касаційному оскарженні (ч.4 ст.231 ЦПК України), а тому стадія перегляду судових постанов заочному провадженні також притаманна. Виконується заочне рішення на загальних засадах (ст.233 ЦПК України), тобто при необхідності воно може бути реалізовано в примусовому порядку.

Таким чином як видно заочне провадження від розгляду цивільної справи в звичайному порядку структурно нічим не відрізняється. Всі стадії, які повинні

⁵ Гражданский процесс. Учебник. Под общей редакцией В.А. Мусина, М.А Чечиной, Д.М. Чечота / А.П. Вершинин, И.О. Подвальный, Л.А. Кривоносова и др. – М., 2000. – С.6.

чи можуть проявитися в цивільному процесі притаманні також і заочному судочинству. В цьому плані спрощеності не можна спостерігати.

Сам цивільний процес являє собою сукупність процесуальних дій, які направлені на своєчасне та правильне вирішення цивільної справи. Дані дії зосереджені в рамках тої чи іншої стадії цивільного процесу і характеризують порядок вирішення спору про право.⁶ Заочному судочинству притаманний особливий порядок розгляду цивільної справи (ч.2 ст.225 ЦПК України), але чи є він спрощеним в порівнянні зі звичайним порядком треба ще вяснити.

Заочне провадження відбувається за загальними правилами цивільного судочинства, крім тих винятків, які встановлені в главі 9 розділу III ЦПК України (ст.225). Отже, суд, розглядаючи цивільну справу в порядку заочного судочинства, повинен дотримуватися всіх загальних та спеціальних правил, які передбачені для звичайного врегулювання приватно-правового спору. Особливість скоєння чи не скоєння процесуальних дій при заочному вирішенні справи зумовлена фактичною відсутністю сторони відповідача в судовому засіданні.

Виходячи з цього, аналіз процесуальних дій по стадіям цивільного процесу показує, що порядок порушення та підготовки справи до судового її розгляду нічим не відрізняється від загального провадження по цивільним справах позовного характеру. Слід правда вказати, що при завершенні попереднього засідання, в межах якого суддя скоює підготовчі дії по розгляду та вирішенні цивільної справи, особам, які беруть участь в цивільній справі та іншим учасникам процесу направляються судові повістки про час та місце розгляду цивільної справи, в тому числі і відповідачу. Важливість даної процесуальної дії полягає в тому, що вона береться для оцінки при відповіді на питання чи є наявними умови для проведення заочного провадження, наприклад, чи був відповідач інформований належним чином про час та місце розгляду цивільної справи. Не маловажним є також вказівка в судовій повістці на наслідки, які можуть настати, якщо відповідач не з'явиться в судове засідання – розгляд справи у його відсутності в заочному порядку.

Стосовно стадії судового розгляду справи, то як ми знаємо вона поділяється на чотири частини: підготовча частина, розгляд справи по суті, судові дебати, постановлення і проголошення судового рішення.⁷ Кожна частина стадії судового розгляду представлена тими чи іншими процесуальними діями, які чітко виписані в законодавстві.

Зразу відзначимо, що питання про можливість розгляду справи в заочному порядку вирішується в межах підготовчої частини стадії судового розгляду. Самі в цій частині суд перевіряє явку учасників процесу, в тому числі і відповідача. Якщо відповідач відсутній склад суду вясняє чи є наявними умови для проведення заочного провадження. Якщо вони є наявними, то суд постановляє з цього приводу ухвалу – ухвалу про заочний розгляд справи (ч.1 ст.225 ЦПК України).

⁶ Теория юридического процесса / Под ред. В.М. Горшенева. – Харьков, 1985. – С.8.

⁷ Трубников П.Я. Судебное разбирательство гражданских дел. – М., 1962. – С.45.

Якщо до винесення ухвали про заочний розгляд справи, все що відбувалося по цивільній справі відповідало загальному порядку провадження по ній, то з цього моменту цей загальний порядок обмежується деякими особливостями, які передбачені в процесуальному законодавстві при заочному провадженні у справі.

Дані особливості фактично припадають на інші три частини стадії судового розгляду – розгляд справи по суті, судові дебати і постановлення та проголошення судового рішення.

При розгляді справи по суті вважається, що при заочному провадженні предмет доказування може бути визначений неповністю і рішення у справі буде прийняте тільки одностороннє, тобто виходячи з тих обставин, які подала тільки одна сторона – позивач. Оскільки суду в такому разі прийдеться перевіряти тільки ті факти, на які вказав позивач не буде витрачатися час та скоюватися процедури на перевірку фактичних обставин справи заперечення проти позову відповідача.

З цим можна було би погодитися як би не одне але. Суд після порушення розгляду справи направляє копію позовної заяви з доданими до неї матеріалами відповідачу, який може подати своє заперечення проти поданого позову, де і будуть відображені його обставини, що направлені на спростування позовних вимог (ст.127-128 ЦПК України). Крім того, попереднє судове засідання як форма підготовки справи до судового розгляду проводиться з обов'язковим викликом осіб, які беруть участь в розгляді справи, якими є і сторони. Відповідач може на нього з'явитися і вказати на обставини справи, що будуть заперечувати поданому позову (участь відповідача в попередньому судовому засіданні не впливає на можливість заочного вирішення справи).

Таким чином предмет доказування до стадії судового розгляду цивільної справи може містити в собі такі факти, які будуть відображати обґрунтовану позицію сторони відповідача. Суд в цьому відношенні, якщо відбулася така вказівка на дані факти зобов'язаний їх перевірити. Сам процесуальний закон вказує, що у разі розгляду справи за відсутності сторони відповідача головуєчий доповідає його позицію щодо заявлених вимог, викладену у його письмових поясненнях (ч.2 ст.173 ЦПК України).

Важливим в цьому відношенні є роль суду, який зобов'язаний вживати всіх заходів для повного та багатостороннього дослідження обставин справи. Якщо з свого боку суд створював всі умови для цього (інформував відповідача, направляв копії позовних заяв, пропонував дати заперечення проти позову та взяти участь в попередньому судовому засіданні тощо), то предмет доказування не буде одностороннім.

І саме головне. Остаточне визначення кола фактів, які підлягають доведенні по цивільній справі буде належати не сторонам, а суду (ч.6 ст.130 ЦПК України), оскільки інакше правильно, тобто законно та обґрунтовано вирішити справу було б не можна.

Таким чином, вказівка на те, що предмет доказування при заочному провадженні може бути визначений односторонньо і це прискорить та полегшить розгляд цивільної справи є не абсолютною.

По-друге, вважається, що коло доказів у справі при заочному провадженні буде набагато меншим, бо будуть представляти інтереси тільки однієї сторони – позивача, а заперечення відповідача не доводиться із-за відсутності доказів захисту його інтересів.

Тлумачення українського процесуального законодавства з цього приводу дає можливість зробити зовсім інакший висновок.

В сфері доказової діяльності для суду при розгляді справи в заочному провадженні діють загальні правила, з яких практично не має винятків. Так, згідно ст. 60 ЦПК України саме сторони зобов'язані доводити позовні вимоги та заперечення проти позову. Цей обов'язок сторона відповідача може реалізувати на стадії підготовки справи до судового розгляду (ч.1 ст.131 ЦПК України). При отриманні копії позовної заяви відповідач може направити заперечення проти поданого позову, яке вже саме по собі виступає засобом доказування викладеним у письмовій формі, яке поряд з іншими доказами у справі буде досліджуватися під час судового засідання. Так, згідно ч.6 ст.176 ЦПК України головуєчий оголошує зміст письмових пояснень сторін, якщо вони є у справі. Таким чином вже один доказ з боку відповідача є наявним.

Йдемо далі. Ніщо не заважає відповідачу при направленні заперечення проти позову додати до нього письмові докази, які суд також зобов'язаний буде дослідити та оцінити. Якщо відповідач взяв участь в попередньому судовому засіданні (як ми знаємо участь в ньому не впливає на можливість проведення заочного розгляду справи) він там може заявляти клопотання про виклик свідків, витребування письмових та речових доказів, призначення експертизи тощо.

До стадії судового розгляду відповідач може скоїти багато процесуальних дій, які будуть спрямовані на наповнення справи доказовим матеріалом.

Таким чином, в справі, яка буде розглядатися в заочному порядку може бути наявним доволі багато доказів зі сторони відповідача, а суд зобов'язаний їх досліджувати та піддавати оцінці (ст.179 ЦПК України). Все-таки не треба забувати, що при заочному провадженні по цивільній справі суд приймає рішення не автоматично на користь сторони, яка з'явилася, а тільки на підставі досліджених в судовому засіданні доказів. І не завжди таке рішення може відповідати інтересам сторони позивача.

Отже, та позиція, що під час заочного провадження не можуть бути досліджені докази зі сторони відповідача є необґрунтованою.

Доказова діяльність стосовно кола доказів при заочному розгляді справи обмежується тільки тим, що в судовому засіданні не будуть досліджуватися усні пояснення відповідача. А це не так вже й багато, щоб говорити про суттєву економію часу та спрощеність процедури.

Із-за того, що відповідач не бере особистої участі в розгляді справи, то судові дебати як третя частина стадії судового розгляду проводяться без його участі. В рамках судових дебатів шляхом чергового виступу особи, які беруть участь в розгляді справи проводять підсумок проведеного по справі дослідження доказів. Вони висловлюють судження про те, які факти можна вважати встановленими, а які ні; свої міркування з приводу встановлених

фактів; вказують на достатність чи недостатність досліджених доказів; висловлюють свою думку з приводу того як повинна бути вирішена дана справа. Фактично учасники дебатів дають свій проект, яким повинно бути судове рішення по справі.⁸ Звичайно, їх виступи для суду носять рекомендаційний характер. Відсутність відповідача при заочному розгляді справи скорочує тривалість судових дебатів.

Про те на практиці, на даний момент, у більшості випадків склалася така ситуація, що судові дебати розглядаються як проста формальність, яку треба пройти. Відсутні послідовні та логічні промови учасників дебатів, які б відображали хід судового розгляду справи. Як правило, позивач каже “Прошу мій позов задовольнити”, а відповідач “Прошу відмовити в задоволенні поданого позову”. На цьому виступи учасників дебатів й завершуються. Фактичний стан справ привів до швидкого проходження цієї частини стадії судового розгляду і без заочного провадження.

Стосовно останньої частини стадії судового розгляду: постановлення та проголошення судового рішення, то заочне рішення як і звичайне повинно відповідати загальним вимогам, що ставляться до судових рішень. Це прямо впливає з ст.226 ЦПК України, де передбачено, що заочне рішення повинно відповідати вимогам законності та обґрунтованості.

Крім того, заочне рішення повинно бути визначеним, безумовним та повним.

Заочне рішення повинно відповідати тому змісту, що і звичайне рішення, тобто складатися з вступної, описової, мотивуючої та резолютивної частини (ст.226 ЦПК України).

Особливість даних структурних елементів заочного рішення впливає з самої природи розгляду справи – у відсутності відповідача. Зокрема, у вступній частині необхідно вказати, що рішення є заочним; якщо відсутні заперечення проти позову, то в описовій частині міркування відповідача не відображаються; якщо відсутні заперечення відповідача, то висновки суду в мотивуючій частині рішення будуть базуватися на доказах, які подані позивачем та іншими особами, які беруть участь в розгляді справи; в резолютивній частині судового рішення поряд із загальною інформацією суд повинен вказати також строк та порядок подачі заяви про перегляд заочного рішення.

Оскільки заочне рішення виноситься у відсутність сторони відповідача, то для суду встановлюється відповідний обов’язок: направлення рекомендованим листом відповідачу, що не з’явився в судове засідання копії заочного рішення не пізніше 5-ти днів з дня його проголошення (ст.227 ЦПК України).

Таким чином, в стадії судового розгляду заочне вирішення справи дійсно відзначається певною особливістю скоєння процедури. Про те видно, що переважна більшість процесуальних дій повинна або може бути скоєна як і при звичайному вирішенні приватноправового спору.

⁸ Жилин Г.А. Гражданское дело в суде первой инстанции. – М., 2000. – С.78.

Аналіз норм ЦПК України стосовно порядку оскарження та примусового виконання заочного рішення показує, що тут процедура залишається незмінною.

Отже, якщо підсумувати структуру та особливість розгляду справи в порядку заочного провадження, то можна прийти до висновку, що у позивача залишається не так то й багато переваг при розгляді цивільної справи та винесенні заочного рішення. Навряд чи він, тобто позивач, буде вибрати дану спрощену форму цивільного судочинства, надаючи відповідачу можливість в особливому порядку оскаржити заочне рішення поряд зі звичайними способами, що в кінцевому результаті приведе до більш тривалого затягування справи. Мало того, якщо позивач не дасть згоди на заочне вирішення цивільної справи це не тягне за собою відкладення її розгляду. Як не парадоксально, але законодавець цього не передбачив чим знівелював весь інститут заочного процесу. Що ж ми тоді маємо? При незгоді позивача на заочне судочинство і при належному інформуванні відповідача про час та місце судового засідання та відсутності поважних причин його неявки діє правило ч.4 ст.169 ЦПК України – відбувається звичайний розгляд справи у відсутності сторони відповідача. Отже, позивач добивається основного – справа розглядається у відсутності відповідача і без надання йому можливості в спеціальному порядку переглянути заочне рішення. Мало того, позивач не обмежує себе в процесуальних правах – адже при заочному провадженні він не вправі змінювати предмет та підстави позову, збільшувати чи зменшувати розмір позовних вимог, оскільки це тягне за собою відкладення розгляду справи (ч.3 ст.224 ЦПК України).

Законодавець, окреслюючи контури заочного провадження, не настільки спростив процедуру заочного розгляду справи щоб зробити даний процес ефективним та привабливим для позивача. Така ж сама ситуація складається стосовно оперативності його розвитку – відповідач може добитися звичайного розгляду справи в тому ж суді, який її і вирішив. Крім того, про яку можна говорити оперативність, якщо строки розгляду справи в порядку заочного судочинства нічим не відрізняються від процесуальних строків вирішення справи в звичайному процесі.

Все це наводить тільки на одну думку – доцільність в існуванні саме такої моделі заочного провадження в цивільно-процесуальному законодавстві України не має.

Даний висновок підтверджується практикою наших сусідів росіян. В одній з монографій, яка була присвячена аналізу новел цивільного судочинства та їх реалізації на практиці зазначено, що винесенням заочного рішення закінчується всього 2-3% всіх цивільних справ позовного характеру.⁹ Головна причина цього, на думку автора, полягає в тому, що позивачі, надаючи згоди на заочне вирішення справи, не бажають затягувати її розгляд. На підставі цього і

⁹ Жуйков В.М. Проблемы гражданского процессуального права. – М., 2001. – С.63.

робиться висновок про необхідність ліквідації інституту заочного судочинства як безперспективного.

Інститут заочного провадження в українському процесуальному законодавстві такої моделі, якої йому надали наші законодавці звичайно не має ніякого майбутнього. Він не може розглядатися як спрощена та оперативна форма захисту суб'єктивних прав та інтересів. Але це не означає, що його необхідно виключити з українського цивільного судочинства.

Проблема реагування на неявку відповідача це доволі актуальна проблема і до її вирішення підходили різними шляхами. Найбільш оптимальним виявився інститут заочного вирішення цивільної справи, але в такому варіанті, який представлений в англо-американській правовій сім'ї.

В англо-американській правовій сім'ї винесення заочного рішення по справі виступає санкцією для відповідача. Дана санкція накладається, оскільки апріорі вважається, що відповідач, який був належним чином інформований про час та місце розгляду справи не з'явився в судове засідання по тій причині, що не бажає скористатися правом на судовий захист, наприклад, розуміє безперспективність або програшність самої справи. І тому в процесуальному законодавстві закріплюється юридична фікція, яка полягає в тому, що відповідач, який не з'явився або ухилився від участі в процесі таким чином визнає поданий до нього позов. А це в свою чергу звільняє позивача від необхідності подання доказів на підтвердження позовних вимог. Саме такий підхід і обумовив, що рішення у справі автоматично, без дослідження доказів, приймається на користь позивача.¹⁰

Проте, будучи послідовним, дана санкція можлива також і стосовно позивача, який не з'явився в судове засідання – рішення виносяться на користь відповідача і позивач позбавляється права на повторне подання того ж самого позову.

На думку автора, в українському цивільному судочинстві варто закріпити саме таку модель інституту заочного вирішення цивільної справи, причому по відношенні до обох сторін. Звичайно, що це не зовсім вписується в зміст деяких принципів цивільного процесу: об'єктивна істина, змагальність, безпосередність, законність тощо. Крім того, це потребує суттєвої зміни порядку та способів інформування сторін цивільного процесу про час та місце розгляду цивільної справи та вирішення маси інших проблем і не тільки юридичного характеру. Але саме такий підхід дійсно допоможе розвантажити суди справами, дійсно прискорить вирішення питання захисту суб'єктивних прав та інтересів, буде стимулювати сторін не зловживати своїми процесуальними правами та з'являтися до суду – якщо справа важлива для них вони знайдуть можливість бути присутніми в залі судового засідання або направлять туди своїх представників.

Саме в такій процесуальній формі заочне провадження може мати певні перспективи в Україні, а та модель, яка присутня в новому ЦПК України на

¹⁰ Пучинский В.К. Заочное производство в английском гражданском процессе // Советское государство и право. – 1997. – №4. – С.87.

даний момент, як покаже судова практика в майбутньому, не отримає широкого розповсюдження в судах України.

Феннич В. Перспективи та проблеми заочного провадження в цивільному судочинстві України // Стан, проблеми та перспективи інтеграції України у європейський освітній і науковий простір: Матеріали XI міжнародної наукової конференції 12-15 квітня 2005 р. Ужгород (Україна) – Сніна (Словаччина) / Упорядкування Х.М, Олексика. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2005. – 196с.